

ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ

DOI 10.33930/ed.2019.5007.26(9)-6
УДК 373.3.036

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ХУДОЖНЬО-ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

FEATURES OF THE ORGANIZATION OF ARTISTIC AND DESIGN ACTIVITY OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

О. В. Маковійчук
А. В. Шульга

Актуальність теми дослідження. Сучасні освітні реформи диктують вимоги до організації освітнього процесу, зокрема, у Державному стандарті початкової освіти один з аспектів реалізації мети початкової освіти наголошує на використанні проектної діяльності. Відповідно випускниками Нової української школи вбачають не просто цілісно розвинену особистість, а інноватора, критичного мислителя, здатного до внесення змін у навколишній світ. На розвиток творчого потенціалу молодшого школяра значний вплив має художньо-проектна діяльність, яка може реалізовуватися під час вивчення художніх та технологічних дисциплін.

Постановка проблеми. Інтегративність освітнього процесу вимагає учителя початкової школи володіння компетентностями в організації художньо-проектної діяльності молодших школярів на уроках технологій та образотворчого мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проаналізовано досвід вчених з проблеми розвитку та організації художньо-проектної діяльності молодших школярів.

Постановка завдання. Розкриття особливостей організації художньо-проектної діяльності молодших школярів на засадах інтегрованого поєднання образотворчого мистецтва і технологій.

Urgency of the research. Modern educational reforms dictate the requirements for the organization of the educational process, in addition, in the State Public Administration of Primary Education one of the aspects of the implementation of the purpose of primary education prepares for the use of project activities. According to the graduates of the New Ukrainian School, they see not just a fully developed personality, but an innovator, a critical thinker, capable of making changes in the world around them. In the process of developing the creative potential of a young student, artistic and project activities have a significant impact, which can be implemented during the study of artistic and technological disciplines.

Target setting. The integrative nature of the educational process requires primary school teachers to have competencies in the organization of art and design activities of junior students in lessons of technology and fine arts.

Actual scientific researches and issues analysis. The experience of scientists on the problem of development and organization of art and design activities of junior schoolchildren were analyzed.

The research objective. Disclosure of features of the organization of art and design activity of junior schoolchildren on the basis of an integrated combination of fine arts and technologies.

Виклад основного матеріалу.

У статті проаналізовано теоретичні аспекти художньо-проектної діяльності, розглянуто особливості інтегративної організації художньо-проектної діяльності учнів на уроках образотворчого мистецтва і технологій у початковій школі. Художньо-проектна діяльність молодших школярів реалізується через навчальні дисципліни образотворче мистецтво та трудове навчання (технології) у початковій школі. Проаналізовано поняття "художньо-проектна діяльність" крізь призму понять "діяльність", "художня діяльність". Розглянуто: взаємопов'язані структурні складові художнього проектування, види діяльності та види завдань, спрямованих на реалізацію художньо-проектної діяльності молодших школярів. Акцентовано увагу на потенціалі інтегрованого поєднання в початковій школі образотворчого мистецтва і трудового навчання (технології) для художньо-проектної діяльності молодших школярів.

Висновки. Отже, художньо-проектна діяльність – один з видів навчальної діяльності, пов'язаної з вивченням, практичним засвоєнням, а також художнім перетворенням реальності, коли учень має можливість саморозвиватися і самореалізовуватися, метою цієї діяльності є формування художньо-естетичних образів реальних об'єктів, що володіють об'єктивною або суб'єктивною новизною, соціальною або особистою значимістю.

Ключові слова: діяльність, художня діяльність, проектна діяльність, художньо-проектна діяльність, мистецька освіта, образотворче мистецтво, технології (трудова навчання).

The statement of basic materials.

The article analyzes the theoretical aspects of art and design activities, considers the features of the integrative organization of art and design activities of students in the lessons of fine arts and technology in primary school. Artistic and project activities of junior schoolchildren are realized through the disciplines of fine arts and labor education (technology) in primary school. The concept of "artistic and design activity" is analyzed through the prism of the concepts of "activity", "artistic activity".

The following are considered: interconnected structural components of artistic design, types of activity and types of tasks aimed at the implementation of artistic design activities of junior schoolchildren. The article emphasized the potential of an integrated combination in primary school of fine arts and labor training (technology) for art and design activities of junior high school students.

Conclusions. Thus, art-project activity is one of the types of educational activity related to the study, practical mastering, and artistic transformation of reality, when the student has the opportunity to self-develop and self-realize, the purpose of this activity is to form artistic and aesthetic images of real objects. Having objective or subjective novelty, social or personal significance.

Keywords: activity, artistic activity, project activity, art-project activity, art education, fine arts, technologies (labor training).

Актуальність теми. Сучасні процеси у сфері освітньої політики нашої держави диктують нові вимоги до організації освітнього процесу, зокрема, з впровадженням Концепції Нової української школи відбувається докорінна реформа початкової ланки освіти. Одним з

аспектів реалізації мети початкової освіти є використання проектної діяльності – визначено Державним стандартом початкової освіти. Відповідно випускниками Нової української школи вбачають не просто цілісно розвинену особистість, а інноватора, критичного мислителя, здатного до внесення змін у навколишній світ. На розвиток творчого потенціалу молодшого школяра значний вплив має художньо-проектна діяльність, яка може реалізовуватися під час вивчення художніх та технологічних дисциплін.

Постановка проблеми. Освітній процес на сучасному етапі пронизаний інтегративними процесами, які потребують від учителя початкової школи володіння компетентностями в організації художньо-проектної діяльності молодших школярів на уроках технологій та образотворчого мистецтва.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Одним із основних методів розвитку і навчання творчості є включення школярів у художньо-проектну діяльність, яка має реальну цінність для особистості. Видатний педагог-класик К. Д. Ушинський писав про те, що дитина, яка отримала від народження щасливе поєднання творчих та інтелектуальних здібностей, має можливість скористатися ними у майбутньому.

Науковці-психологи (Т. Кудрявцев, О. Леонт'єв, В. Моляко, В. Рибалка та ін.) проблему розвитку здібностей особистості засобами мистецтва (в тому числі художнього проектування) розглядають у контексті розкриття її творчого потенціалу, формування особистісно-мотиваційної сфери. Учитель початкової ланки освіти створює додаткові можливості ефективного розвитку дітей, оскільки їх вік характеризується підвищеною емоційністю, вразливістю до зовнішніх дій, зверненістю до світу позитивних цінностей, що проявляються в усіх видах діяльності: навчальній, ігровій, комунікативній, художньої, трудової та ін.

Протягом останніх років проблемі формування творчих здібностей особистості присвячені праці О. Антонової, Н. Волошиної, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, О. Рудницької та інших; сучасні дисертаційні дослідження Л. Томіліної, Н. Кучинової, Г. Соцької, В. Черноус, С. Шандрук, М. Якимчук, та інших. Вплив художньо-проектної діяльності на розвиток творчих здібностей вивчають Н. Лещенко, Л. Калініченко, Л. Масол, П. Юсов та інші.

Питанням організації художньо-проектної діяльності початковій школі присвячені праці представників педагогічної науки (Н. Гавриш, Н. Котелянець, В. Сидоренко, С. Симоненко, В. Сирота, В. Тименко, Г. Тарасенко, Т. Шевчук, ін.). В. Сидоренко трактує що, художнє проектування культивує мисленеві навички і способи розв'язання реальних проблем з опорою на широкий арсенал “невербального”.

Проблема пошуку нових підходів та шляхів передання знань майбутнім вчителям початкових класів у галузі художнього проектування

є відкритою. Зокрема, залишається актуальним питання щодо удосконалення методики викладання дисциплін художнього і технологічного циклу у початковій школі, збагачення її змісту оригінальними завданнями, інноваційними техніками. Художнє проектування має стати не лише методом конструктивної взаємодії особистості із предметним довкіллям, але й новою перспективною формою взаємодії учасників навчально-виховного процесу з мистецької та технологічної освітніх галузей.

Вчений-дослідник у галузі дизайн-освіти В. Тименко художньо-проективну діяльність визначає як найефективнішу для педагогічної діагностики і всебічного розвитку особистості як учня, спрямовану на розвиток його художніх, конструктивних та інтелектуально-мовленнєвих здібностей [6, с. 108].

У зв'язку з цим важливого значення нині набуває необхідність поєднання навчальних предметів, які розвивають інтелект, ініціативність, креативне мислення, впевненість, рішучість та інші якості особистості.

Важливими у цьому аспекті є навчальні дисципліни образотворче мистецтво і трудове навчання (технології), які забезпечують не лише засвоєння знань та вмінь, а й здобуття творчої компетентності та її реалізації у художньо-практичній діяльності.

Навчальні шкільні предмети “Трудове навчання”, “Образотворче мистецтво” є засобами реалізації змістових ліній мистецької та технологічної освітніх галузей Спорідненою в багатьох аспектах є мета цих освітніх галузей, в яких йдеться про: “формування і розвиток в особистості комплексу ключових, міжпредметних компетентностей у процесі опанування художніх цінностей та способів художньої діяльності шляхом здобуття власного естетичного досвіду” [1].

Постановка завдання. Метою статті є розгляд особливостей організації художньо-проектної діяльності молодших школярів на засадах інтегрованого поєднання образотворчого мистецтва і технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Великому психологічному словнику наголошується, що у загальному розумінні змісту *діяльність* можна представити як специфічну людську форму ставлення до навколишнього світу, зміст якої становить доцільну зміну й перетворення цього світу на основі засвоєння й розвитку наявних форм культури. Діяльність змінює та перетворює індивіда [5, с. 123].

У цьому ж словнику розглядається дитяча діяльність та її види (предметно-маніпулятивна, ігрова, продуктивна, трудова, пізнавальна). В процесі дитячої діяльності відбувається вдосконалення психічних процесів, збагачення форм пізнання навколишньої дійсності, засвоєння суспільного досвіду. Зміна цієї діяльності призводить до розвитку психіки дитини, що, в свою чергу, створює передумови для подальшого формування діяльності. Продуктивна діяльність – це конструктивна, образотворча – відіграє важливу роль у розвитку дитини, оскільки

створення “продукту” найтіснішим чином пов'язане з розвитком пізнавальних процесів – сприймання, наочно-дійового і наочно-образного мислення, а також значною мірою відображає дитяче уявлення про навколишній та емоційне ставлення до світу [5, с. 125].

На думку О. Наконечної, сучасна художня діяльність – інтегрована дизайнерська діяльність, що містить в собі різноманітні жанри і художньо технічні засоби: зображальні, графічні, архітектурні, театральні, фотографічні, музичні, кінематографічні та інші [2, с. 37].

При визначенні поняття “художня діяльність” вчена має на увазі всю діяльність, що безпосередньо пов'язана з різними видами мистецтва. Виділяючи при цьому такі етапи художньої діяльності: сприйняття, творчість, виконавство, оцінка. Вони складають основу естетичної діяльності, і є в кожному виді художньої діяльності. Будь-які нові художні явища засвоюються дитиною в послідовності: від первинного ознайомлення до засвоєння, творчого перетворення, виконання і подальшого застосування. Кожному етапу характерні особливі дії дітей, однак послідовність етапів може змінюватися. У творчому акті спільним є задум – пошуки художнього втілення та остаточна реалізація. Тому художня діяльність являє собою процес інтегрованої взаємодії психологічних і практичних компонентів, спрямованих на пізнання, перетворення і відображення світу засобами художньої виразності, в якому відбувається саморозкриття, самовираження і самореалізація особистості [2, с. 37].

Стає зрозумілим, що художньо-практична діяльність – це вид діяльності, який синтезує в собі прагнення до творчої самореалізації, набуття досвіду предметно-перетворювальних дій та засвоєння цінностей художньої культури.

Метою проектно-технологічної діяльності є розроблення проекту (продукту чи послуги), що розглядається як самостійно розроблений і виготовлений школярем: від ідеї до її втілення, наділений об'єктивною чи суб'єктивною новизною і має соціальну чи особистісну значимість, у результаті чого творча активна діяльність учня вимагає від нього використання набутих знань, умінь і навичок на кожному етапі створення виробу.

Проектно-технологічна діяльність передбачає проведення дослідницьких підготовчих операцій, конструювання майбутнього виробу, практичне його виготовлення, оцінку та захист об'єкта діяльності.

Сутність художньо-проектної діяльності школярів висвітлюється науковцями як процес формування художніх і практичних (технологічних) умінь та навичок.

Про потенціал художньо-проектної діяльності у процесі естетизації навчально-виховного процесу пише М. Курач. Автор наголошує, що даний вид діяльності впливає на розвиток естетичних смаків, ідеалів, почуттів, естетичної культури та естетичної свідомості особистості. Художньо-

проектна діяльність характеризується постійним пошуком та оновленням художньої мови (засобів візуалізації ідеї), що дає можливість максимально розкрити творчу ідею.

Як бачимо зі сказаного вище, основу художньо-проектної діяльності складає творчість та необхідність поєднання технологічного і художнього аспектів.

На наш погляд, значний потенціал для художньо-проектної діяльності школярів має інтегроване поєднання образотворчого мистецтва і трудового навчання (технології), коли учні не лише творчо використовують раніше набуті знання і способи діяльності (діяльнісний аспект особистості), а й демонструють бажання зробити що-небудь своїми руками, застосовуючи при цьому засоби художньої виразності для гармонізації форм і конструкції, виготовлення виробів за законами та правилами декоративно-прикладного мистецтва і дизайну.

Сьогодні естетичне виховання потребує інтенсивної практичної інтеграції видів мистецтва у шкільні навчальні дисципліни, оскільки таке виховання передбачає формування естетичних смаків і художньо-практичної компетентності в поєднанні з технологіями, зв'язок між життям та пізнанням.

Вивчаючи європейський досвід формування художньо-практичної компетентності особистості Л. М. Кравченко, О. М. Маєвська наголошують на значній увазі європейських педагогів до художньо-естетичного розвитку особистості на уроках мистецтва і трудового навчання, що сприяє формуванню її художньо-практичної компетентності: Г. Отто демонструє можливість впливу ключових понять образотворчості та категорій сучасного мистецтва на інші навчальні дисципліни; Д. Кербс вказує на необхідність використання на заняттях не тільки явищ мистецтва, формотворчості, фантазії, візуальної комунікації, а й прекрасного в людях, ландшафтах, предметах природи, стимулювання всіх форм чуттєвого сприйняття. На уроках образотворчого мистецтва школярі повинні не лише вчитись малювати, а й ліпити [4, с. 7].

Отже, художньо-проектна діяльність є одним з видів навчальної діяльності, пов'язаної з вивченням, практичним засвоєнням, а також художнім перетворенням реальності, коли учень має можливість саморозвиватися і самореалізовуватися. На підставі цього визначення можна зробити висновок, що головною метою, що стоїть перед художньо-проектною діяльністю в освіті, є формування художньо-естетичних образів реальних об'єктів, що володіють об'єктивною або суб'єктивною новизною, соціальною або особистою значимістю [3, с. 95].

За висновками І. Цідило, засобами проектної графіки (що синтезує в собі образотворчі норми з інших сфер (науки, техніки, архітектури, образотворчих мистецтв) реалізується художнє проектування. Вагомим вважає використання комп'ютерних технологій для організації художньо-проектної діяльності визначає [7, с. 11].

Вчителі повинні в комплексі застосовувати різноманітні візуальні зображення: живопис, графіку, фотографію. Створення та інтерпретація зображень розвиває предметну компетентність учнів, допомагає розкрити їхні індивідуальні здібності [4, с. 8].

Відповідно до чинних навчальних програм образотворче мистецтво дає можливість учням використовувати різні матеріали, техніки й колір, а технологічне конструювання розвиває моторні навички молодших школярів.

В. Тименко, займаючись питаннями впровадження художньо-проектної діяльності в практику українських шкіл, вважає художню працю як якісно новий вид проектної діяльності, що поєднує елементи художньої та технічної творчості, елементи образотворчого мистецтва та трудового навчання [6]. У структурі художнього проектування вчений виділяє “взаємопов’язані структурні складові:

- формування творчого задуму в художній формі (мовленнєво-творчі дії: вірші, твори-мініатюри, фрагменти казок та інсценізація тощо);
- графічне зображення проектного зразка (використання графічних художніх засобів виразності, для розробки проектних композицій, моделей, макетів, які ілюструватимуть словесно-сформульовані творчі задуми);

- виготовлення макета з різних матеріалів (художнє конструювання за допомогою різних пластичних матеріалів, що мають на меті предметне втілення графічного зображення у пошукових моделях, макетах, композиціях)” [6, с. 109].

У процесі художньо-проектної діяльності молодших школярів розвивається їх дизайнерське мислення та реалізується естетичне виховання. Знання про простір, просторове орієнтування засвоюються в умовах поєднання різноманітних видів діяльності молодших школярів: в іграх, спостереженнях, трудових процесах, у малюванні, конструюванні й ліпленні.

Інтегративна організація художньо-проектної діяльності учнів на уроках образотворчого мистецтва і технологій у початковій школі дає практичні навички й розвиває дизайнерське мислення дітей під час виконання таких завдань як паперова пластика, вітальні листівки, колажі.

Працюючи з папером і картоном на уроках образотворчого мистецтва й трудового навчання, діти молодшого шкільного віку знайомляться із особливостями формоутворення з листових матеріалів, у нашому випадку – паперу, що є одним з найпростіших, доступних і легко оброблюваних матеріалів. Залежно від задуму й призначення виробу застосовують папір різний за товщиною, фактурою, текстурою й кольором.

Досить популярним напрямком у художньо-практичній творчості стало мистецтво – орігамі (виготовлення виробів способом згинання паперу), яке формує в дітей такі якості як спостережливість, просторову уяву, відчуття пропорції, логічну пам’ять, зосередженість, кмітливості.

Головний секрет у техніці – оригамі – це навчитися бачити те, що може вийти в кінцевому результаті, тобто художнє проектування. Робота в техніці – оригамі сприяє засвоєнню знань про фігури, точку, різні види ліній, форму.

Звертаючись до основ паперової пластики, ми демонструємо учням ряд відомостей з різних областей. Тут мається на увазі вміння читати найпростіші схеми й креслення, що необхідно для виконання лекал, шаблонів різної складності; здатність відчувати просторове середовище; володіння основними способами зображення на аркуші й знання про початкові уявлення в області конструювання. Інші відсутні навички можуть бути набуті дітьми в результаті художньо-проектної діяльності, чому сприяють вправи зі створення нескладних композицій та окремих виробів. Необхідно відзначити, що конструювання припускає аналітичний характер діяльності, формує здатність нестандартного мислення. Різні сторони дизайнерського мислення можуть проявлятися в образотворчих, художньо-конструкторських здібностях, творчій індивідуальності. Таким чином, робота з папером допоможе дитині відчувати себе художником, дизайнером, конструктором, а головне – творчою людиною.

Ускладнення змісту дизайнерських завдань на заняттях, де учні залучаються до художньо-конструкторської діяльності, впливає на перехід дітей від пасивного до активного творчого мислення.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, художньо-проектна діяльність – один з видів навчальної діяльності, пов'язаної з вивченням, практичним засвоєнням, а також художнім перетворенням реальності, коли учень має можливість саморозвиватися і самореалізовуватися, метою цієї діяльності є формування художньо-естетичних образів реальних об'єктів, що володіють об'єктивною або суб'єктивною новизною, соціальною або особистою значимістю. Таким чином, художньо-проектну діяльність у контексті інтеграції шкільних предметів образотворчого спрямування з технологічним потенціалом трудового навчання (технологій), доцільно збагачувати новими, організаційно-ігровими формами художньо-конструктивної діяльності, впроваджувати роботи з творчими групами, які б забезпечили ситуацію вільного самовираження, самореалізацію творчого потенціалу учнів. Подальших розвідок потребує інноваційні методи стимулювання та розвитку художньо-проектної діяльності молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. *Державний стандарт початкової освіти* 2018. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України 21 лютого 2018 р. № 87. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>>. [29 Вересень 2020].

2. Джафарова, ОС 2014, 'Художня діяльність як засіб активізації творчого самовираження учнів початкових класів шкіл-інтернатів', *Актуальні питання мистецької педагогіки*, (3), с. 36-40.
3. Иванова, ГБ 2018. 'Этапы становления и современное состояние художественно-проектной деятельности', *Вестник Чувашского государственного педагогического университета им. И. Я. Яковлева*, (1 (97)), с. 94-99.
4. Кравченко, ЛМ & Маєвська, ОМ 2017. 'Європейський досвід формування художньо-практичної компетентності особистості', *Мистецтво та освіта*, №3 (85). с. 6-10.
5. Мещеряков, БГ & Зинченко, ВП 2007. 'Большой психологический словарь', Санкт-Петербург: *Прайм-Еврознак*, с. 123-124.
6. Тименко, ВП 2002. 'Безперервна система загальної дизайн-освіти: стан і перспективи розвитку', Київ: *Науковий світ*, с. 108-110.
7. Цідило, П 2015. 'Підготовка майбутніх дизайнерів до використання комп'ютерних технологій у професійній діяльності', Тернопіль, 24 с.

References:

1. *Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity (State standard of primary education)* 2018. Zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy 21 liutoho 2018. № 87. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>>. [29 Veresen 2020].
2. Dzhafarova, OS 2014. 'Khudozhnia diialnist yak zasib aktyvizatsii tvorchoho samovyrazhennia uchniv pochatkovykh klasiv shkil-internativ (Artistic activity is due to the activization of creative self-expression of scientists of cob classes of schools-internativ)', *Aktualni pytannia mystetskoї pedahohiky*, (3), s. 36-40.
3. Ivanova, HB 2018. 'Etapy stanovleniya y sovremennoe sostoianye khudozhestvenno-proektnoi deiatelnosti (The stages of formation and the current state of art and design activities)', *Vestnyk Chuvashskoho hosudarstvennoho pedahohycheskoho unyversyteta ym. I. I. Yakovleva*, (1 (97)), s. 94-99.
4. Kravchenko, LM & Maievska, OM 2017. 'Yevropeyskyi dosvid formuvannia khudozhno-praktychnoi kompetentnosti osobystosti (European experience in the formation of artistic and practical competence of the individual)', *Mystetstvo ta osvita*, №3 (85), 6-10.
5. Meshcheriakov, BH & Zynchenko, VP 2007. 'Bolshoi psykhohycheskyi slovar (A large psychological dictionary)', Sankt-Peterburh: *Praim-Evroznak*, p. 123-124.
6. Tymenko, VP 2002. 'Bezperervna systema zahalnoi dyzain-osvity: stan i perspektyvy rozvytku (Continuing system of general design education: state and prospects of development)', Kyiv: *Naukovyi svit*, s. 108-110.
7. Tsidylo, P 2015. 'Pidhotovka maibutnikh dyzaineriv do vykorystannia kompiuternykh tekhnolohii u profesiinii diialnosti (Preparing future designers for the use of computer technology in their professional activities)', Ternopil, 24 s.